

HUKUK KİTAPLIĞI

GÜNCEL HUKUK ARAŞTIRMALARI SERİSİ

Aşı Pasaportu ve İnsanın Nesneleştirilmesi:

Hukukta Yeşilin Zorbalığı ve Küresel Eşitsizliklerin Bir Eleştirisi

M. BEHEŞTİ AYDOĞAN

Doktora Adayı

Warwick Üniversitesi Hukuk Fakültesi

28 HAZİRAN 2021

<https://hukukkitapligi.com/?p=1183>

Aşı Pasaportu ve İnsanın Nesneleştirilmesi

Hukukta Yeşilin Zorbalığı ve Küresel Eşitsizliklerin Bir Eleştirisi

1. Pandemi ile beraber dünyada aşı küresel politik gündemin esas maddesi halini aldı. Aşının bulunma ihtimalinin doğması Batılı devletlerde hızlı bir biçimde aşı milliyetçiliği tavrılarını körükledi. Bu şekilde epidemiyolojik bir sorunun siyasallaşmasının önü daha da açılmış oldu. Belki de daha doğru ifade ile müspet ilimlerin siyasallığının daha bariz görüldüğü bir mesele ortaya çıktı. Aşı milliyetçiliği, bilimin insanlığa hizmetinin ne kadar da eşitsizliksever vizyonlarla bezeli olduğunu gösterdi. Benzer bir minvalde de aşı pasaportu tartışmaları da eşitsizlikçi yapının ne kadar derinlere indiğinin ülkeler arası sınırlara, ülkelerin kendi içlerindeki hiyerarşik dinamiklere dokunarak gösteriyor. İşletmeci bir zihnin ürünü olan aşı pasaportu ve benzeri uygulamalar sadece fiiliyattaki varlıkları ile değil, etraflarında üretilen söylem ile de aşı için rıza elde edimi sürecini kolaylaştırıyorlar. İnsanları bir trafik ışık sistemine tabi tutan bu zihin insanı nesneleştiriyor. Milletlerarası hukuktaki mevcut düzenlemeler de insanı milletlerarası trafik tanımının içinde eriterek benzer bir tavır sergiliyor. İnsanın nesneleştirildiği bu süreç aynı zamanda devletlerin yumuşak güç yansıtımı yarışına malzeme oluyor. Bu yazıda küresel eşitsizliği körükleyen bu süreci yukarıdaki iddialarım üzerinden ele alıyorum.

Aşı pasaportu söylemi ve rıza elde edimi

2. Aşı pasaportu tartışmaları pandeminin Dünya Sağlık Örgütü tarafından ilan edilen resmi başlangıç tarihi¹ olan 11 Mart 2020'den beri gündemi işgal ediyor. Ancak bu tartışmalar yer yer komplo teorisi çerçevesinde kalsa da Pfizer-BioNTech, Astra-Zeneca, Sinovac gibi muhtelif aşılardan Amerikan FDA, Avrupalı EMA gibi yerel ve bölgesel; Dünya Sağlık Örgütü gibi küresel kuruluşlarca onaylanmasıyla beraber daha gerçekçi bir şekilde gündeme gelmeye başladı. Tekrar

¹ WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 , 11.03.2020, < <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> >

tam kapanmanın olmaması isteği, yaz turizminin önünü açma arzusu gibi gerekçeler güncel düzlemde aşı pasaportları tartışmalarında öne çıkmaktadır. İngiltere, şu an için toplu etkinlikler ve yaz tatilinden dönen vatandaşlar için², Avrupa ise sınır geçişleri için aşı pasaportu uygulamasını öngörmektedir. Ancak bu gerekçelerle öncelikli amacın daha ziyade bireylerde bu söylemlerin yarattığı dışarıda bırakılma korkusunun aşı olmayı teşvik etmesi, hızlandırması arzularını gözükmemektedir. Zaten bir yılı aşkın bir süredir bir sıkışmışlığın içerisinde olan vatandaş tatile gitmesinin, stadyumda maç izlemesinin önü kapanır düşüncesine kapılarak aşı olma sürecini hızlandırmaktadır. Vatandaş, hareket kabiliyetinin kısıtlanmasını vücut bütünlüğüne “ufak” bir müdahaleye tercih etmektedir. Dolayısıyla aşı pasaportu söylemi komplo teorilerine malzeme olarak yavaşlatıcı bir rol oynamaktan ziyade aşı olma sürecini hızlandırıcı politik bir fonksiyon icra etmektedir. Bu hızlandırıcı fonksiyon topyekun vücut bütünlüğünü ihlal edici bir davranış için devletin bireylerin rızasını toplayışını da kolaylaştırmaktadır. Bu itibarla da aşı pasaportu söylemi zaten çetrefilli bir ikna süreci içeren rıza elde ediliş sürecini güvenlik altına alan bir etmen olarak göz önüne çıkmaktadır. Bu anlamda aşı pasaportu gibi hususların pozitivist normatif bir düzlemde ele alınıp zorunluluk olarak piyasaya sürülüp sürülmediğini tartışmak da manasız kalmaktadır. Bir ikna sürecinin parçası olmaları itibarıyla pozitivist, kanuni bir zorunluluk olarak sunulmaları işlevlerini azaltacaktır. Zira ikna süreçleri içerdikleri psikolojik yön itibarıyla daha yumuşak bir zeminde (algısal olarak baskısız ortamda) ilerlemektedir. Bu yumuşak zemin yaratma girişimleri, yasal zorunluluk getirmek yerine Sağlık Bakanlığı'nca 2021 Nisan ayında başlatılan “aşı ikna timleri” girişimlerinde de gözlemlenebilir.³ Aşıya dair mevcut bilgi karmaşası içerisinde aşı hakkındaki bilgi kirliliğinin yarattığı çekingenliği, isteksizliği kırma çabasının doğal olduğu ifade edilebilir. Ancak aşı pasaportu gibi söylemler netice itibarıyla yumuşak zemin yaratımı fonksiyonu icra ederek

² Covid vaccine ‘passport’ to let double-jabbed travellers beat quarantine rule, The Times, 18.06.2021 < <https://www.thetimes.co.uk/article/covid-vaccine-passport-let-double-jabbed-travellers-beat-quarantine-rule-9hb9pdjzq> >

³ Bakan Koca açıkladı: Aşı ikna timleri kurulacak, NTV, 15.04.21, < <https://www.ntv.com.tr/saglik/bakan-koca-acikladi-asi-ikna-timler-kurulacak,BmKKLWslFUKq40W0Di3ROw> >

devletlerin, mahremiyet algısının bir yandan yasal olarak güçlenip bir yandan da sosyal olarak zedelendiği günümüz dünyasında bireysel rıza elde edinimini kolaylaştırmaktadır.

Aşı pasaportu ve benzeri mevcut uygulamaların eleştirel bir portresi

Aşı pasaportu ve yumuşak güç yansıtımı

3. Aşı pasaportu veya sertifikaları mahremiyeti zedeleyici, toplumsal ve küresel eşitsizlikleri sürdürücü etkisinden dolayı problemlili nitelikler taşımaktadır. Aşı pasaportu uygulamaları da yer yer bu eleştirilere göre şekil almaktadır. Benzer eleştiriler İngiltere’de genel geçer bir aşı pasaportu uygulamasının şimdilik önü kesmiştir. Muhafazakar İngiliz Hükümeti, toplu etkinliklere mahsus bir uygulama planı yapmaktadır. Toplu etkinliklere mahsus bu uygulama düşüncesini “makul” bir düşünce deyip atlamamak gerekmektedir. Futbol maçı, konser gibi toplu etkinliklere sahip olabilmek yerelde vatandaşları teskin edici bir nitelik taşımakta, küresel ölçekte de yumuşak güç yansıtımı fonksiyonunu icra etmektedir. Aşı pasaportu düşüncesi; benzer reflekslerle beraber düşünüldüğünde, küresel ölçekte gerçekleşen yumuşak güç yansıtımı daha bariz görülmektedir. Bu minvalde UEFA Şampiyonlar Ligi finalinin yapılacağı yer üzerine yapılan tartışmalar temel bir örnek teşkil etmektedir. İngiltere, Avrupa’daki diğer bazı ülkelerde de görülen bir uygulama ile ülkeleri yeşil-sarı-kırmızı ülkelere ayırmaktadır. Tartışma, Türkiye’nin İngiltere tarafından kırmızı ülkeler arasına alınması ile başlamış ve akabinde UEFA tarafından finalin İstanbul’dan Porto’ya alınması ile sonuçlanmıştır. İngiliz Ulaştırma Bakanı’nın “Taraftarlar Türkiye’ye gitmemeli...Şampiyonlar Ligi finaline ev sahipliği yapmaya açığız.”⁴ şeklindeki açıklamaları da bu tip hamlelerin güç dinamikleri çerçevesindeki manipülatif yanını ortaya koymaktadır. Portekiz’in İngiltere tarafından maç sonrası yeşil listeden sarıya alınması da manipülatif yanı daha belirginleştirmektedir. Bu manipülasyon süreci tabiatı itibariyle tek taraflı işlememektedir. İngiltere’de Londra Wembley Stadyumu’nda oynanacak EURO 2020 finalinin yeri ile alakalı olarak UEFA’nın İngiltere’yi finali stadyumlar konusunda tam kapasite taraftar kabul ederek daha esnek

⁴ Champions League: UEFA considering options for Istanbul final after UK add Turkey to travel red list, SKY SPORTS, 08.05.21 < <https://www.skysports.com/football/news/11945/12299723/champions-league-uefa-considering-options-for-istanbul-final-after-uk-add-turkey-to-travel-red-list> >

davranan Macaristan'a almakla tehdit ettiği ifade edilmektedir.⁵ Şimdilik dünyada tam kapasite taraftar kabul eden tek ülke olan Macaristan stada "bağışıklık sertifikası" olan taraftarları almaktadır.⁶ Bu örneklerde daha çekişmeci bir yarışın içinde görünen aşı pasaportu ve benzeri uygulamalar vize serbestisi tadında, karşılıklı yarara dayanan bir zemine de çekilebilmektedir. Bu uygulamalarda ülkeler birbirlerinin aşı pasaportu ve benzeri uygulamalarını tanımaktadır. Mesela; Macaristan aşı pasaportu fonksiyonu icra eden kendi bağışıklık sertifikalarının başka ülkelerde de tanınması için antlaşmalar yapmaktadır. Zaten Avrupa Birliği içinde entegre bir geçerliliğe sahip olan bu uygulamalara ek olarak, 13 ülke ile daha anlaşmıştır.⁷ Bu tip hamlelerle ülkeler kendi aşı pasaportlarının tanınmasını sağlayarak vatandaşlarının diğer ülkelerdeki hareket özgürlüğünü genişletmeyi amaçlamakta ve vatandaşlarının hareket kabiliyeti üzerinden bir yumuşak güç yansıtmı yapmaktadır.

Trafikteki insanlar ve işletmeci salgın yönetimi

4. Benzer uygulamalar ülkeler arası araç trafik sistemlerinden mülhem sistemlerin ülke içi uygulamaları da görülmektedir. Bu merkezlerin vatandaş güvenliği veya işletme güvenliği ile öne çıkan yerler olması dikkat çekmektedir. Aşı pasaportu uygulamalarının ülke içindeki daha aktif versiyonları görüldüğü temel yerler İsrail ve New York'tur. Bir finans başkenti olan New York muazzam kart/izin (excelsior pass), güvenli toprak vaadi ile işgalci göçü alan İsrail ise התו הירוק / yeşil işaret adı altında bir sistem kullanmaktadır. Amerika'nın ilk aşı pasaportu olarak 26 Mart 2021'den beri piyasada olan New York'un Muazzam İzin, kullanıcının aşı durumunu göstermekte ve bu itibarla da tam anlamıyla bir aşı pasaportu işlevi görmektedir. New York eyaletinin aşı pasaportu için yaptığı isim tercihi kelime anlamı dikkate alındığında bariz bir *geçiş üstünlüğü* imasında bulunmaktadır. Bu bakımdan yaygın diğer isimlendirmelerden farklı olarak hiyerarşik ve modern

⁵ Uefa threat over Euro 2020 final at Wembley, The Times, 18.06.21 < <https://www.thetimes.co.uk/article/uefa-threat-euro-2020-final-quaranting-hungary-budapest-0f3jhc99v> >

⁶ EURO 2021: Budapest Football Matches Sold Out in One Hour, 05.06.21 < <https://hungarytoday.hu/euro-2021-football-matches-hungary-budapest-puskas/> >

⁷ CORONAVIRUS: Here's the latest, About Hungary, 17.06.21 < <https://abouthungary.hu/news-in-brief/coronavirus-here-s-the-latest> >

aristokratik çağrışımlara sahip bir isim tercihinde bulunmuştur. Yansıttığı bu çağrışımlar insanlar için sınıfsal yükseliş getirmesi itibariyle bir teşvik anlamı sunacağı söylenebilse de yansıttığı idari zihniyet itibariyle, daha ziyade aşı pasaportu uygulamalarının toplumsal eşitsizlikleri körükleyeceği iddialarını destekleyici bir nitelik arz etmektedir. Bu aslında yadırganmamalıdır. Daha doğru bir tabirle işletme ayrıcalıklarından iz taşımaları doğal görülmelidir. Zira aşı pasaportu gibi uygulamalar genellikle işletmeciler bir zihnin ürünü olarak gündeme gelmektedir. Mesela; New York Yönetimi, Muazzam İzni ilan ederken çeşitli işletme derneklerinin başkanlarının övgü dolu açıklamalarına yer vermektedir.⁸ Bu uygulamalar temelde işletmelerin daha aktif hale gelmesini amaçlamakta ve insanların hareket kabiliyetlerine olan yardımları burada tali bir hedef olarak gündeme gelmektedir. İşletmelerin daha yoğun hale gelmesinin öncelikli hedef olduğu muhtelif Batılı liderlerin açıklamalarına bakıldığında daha net görülecektir.

İşletmeciler zihin ve insanın nesneleştirilmesi

5. Bu işletmeciler zihnin izleri aşı pasaportu ve benzeri diğer uygulamalarda da görülmektedir. Bazı aşı pasaportu uygulamaları insanları nesneleştirici imalar taşımaktadır. İsrail, yeşil işaret sisteminin trafik ışık sistemlerinden mülhem olduğunu açıkça ifade etmektedir. Vatandaşlarına ülke içinde bireysel birer yeşil ışık yakan bu sistem, sosyal hayatı bir insan trafiğine indirgemektedir. Benzer bir adı taşıyan bir sistemi Avrupa Birliği yakın zamanda isim değişikliği yaparak yürürlüğe sokmuştur. İlk versiyonu “dijital yeşil sertifikası” adını taşıyan sistem daha sonraları “dijital covid sertifikası” adını almıştır.⁹ Avrupa Birliği içerisinde entegre olmuş ortak bir aşı kontrol sistemi getirmeyi öngören bu sistem, Avrupa Birliği vatandaşlarına sınırlararası geçiş için bireysel birer yeşil ışık vermektedir. Benzer bir temada, Avrupa Birliği mal taşımacılığını kolaylaştırmak amacıyla pandemi başlangıcından beri “yeşil yollar” sistemini işletmektedir.¹⁰ İnsanların ve malların hareket

⁸ Governor Cuomo Announces Launch of Excelsior Pass to Help Fast-Track Reopening of Businesses and Entertainment Venues Statewide, New York State, 26.03.21 < <https://www.governor.ny.gov/news/governor-cuomo-announces-launch-excelsior-pass-help-fast-track-reopening-businesses-and> >

⁹ Avrupa Komisyonu, Questions and Answers – EU Digital COVID Certificate, 01.06.2021 < https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_21_2781 >

¹⁰ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_510 Press release [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020XC0324\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020XC0324(01)) Regulation

özgürlüğünü konu alan bu düzenlemelerdeki bu kullanımlar arasında dikkate şayan benzerlikler olduğu aşikardır. Avrupa Birliği'nin kullandığı isim son haliyle hem yeşil imasından arındırılmış hem de popüler pasaport tabiri yerine sertifika tabirini kullanması itibarıyla daha yumuşatılmış bir yapı arz etmektedir. Bu halde, insanı araçlarla özdeşleştirerek nesneleştirilen imalarından kurtarılmaya çalışılmış olduğu görülmektedir.

Milletlerarası trafik: Küresel kapitalizmin damarlarında insan dolaşımı

6. İnsanı nesneleştirilen bu insan trafiği sisteminin kullanımını şaşırtmamalıdır. Zira küresel salgın düzenlemelerinin temel bir parametresini “milletlerarası trafik” teşkil etmektedir. 2005 Milletlerarası Sağlık Düzenlemeleri milletlerarası trafiği “milletlerarası ticareti de içine alacak şekilde kişilerin, bagajların, kargoların, konteynırların, taşıtların, malların ve kargo paketlerinin milletlerarası sınırlar içerisinde hareket etmesi” olarak tarif etmektedir (Md. 1 (1)). İnsan burada diğer birçok materyalin yanı sıra taşınacak bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu anlamda tanım aynılaştırıcı bir nitelik taşımaktadır. Her ne kadar devletler tarafından alınacak tedbirlerin kişilerin insan haklarına, onuruna ve temel özgürlüklerine saygılı olması öngörülse de (Md. 3) insanı diğer unsurlar arasında harmanlayan bu yapı ve milletlerarası trafiğin küresel sağlık tedbirleri için temel çerçeve teşkil edişi dikkate alındığında, insan hakları daha kenarda kalan bir etmen durumuna düşmektedir. Milletlerarası trafik bir parametre olarak salgın sırasında Dünya Sağlık Örgütü'nce öngörülecek önlemlerin sınırlandırılmasında devreye girmektedir. Bir salgın hastalığın yayılımı engellemek ve azaltmak için alınacak tedbirlerin milletlerarası trafiğe asgari olarak etki edecek şekilde düzenlemesi öngörülmektedir. Bu husus 2005 Milletlerarası Sağlık Düzenlemeleri'ne yapılan takdimde 2005'te yapılan düzenlemenin temel bir amacı olarak sunulmaktadır.¹¹ Milletlerarası trafiğin sınırlayıcı bir parametre olarak konulması, küreselleşme ile beraber düşünüldüğünde anlamlı bir hale gelmektedir. 2005 Milletlerarası Sağlık Düzenlemeleri, “milletlerarası hastalık yayılımına *küresel* [olarak verilen] kamu sağlığı cevabını güçlendirme” amacı

¹¹ International Health Regulations (2005) Third Edition, s. 1 < <https://www.who.int/publications/i/item/9789241580496> >

taşımaktadır.¹² Burada milletlerarası soruna küresel cevap verilmesi dikkat çekicidir. Bu bakımdan bir yöntem olarak küresel parametre tercih edilmektedir. Bu küresel çerçeve içinde de, milletlerarası trafik düzenlemenin küreselleşmeyi baltalamaması için bir önleyici parametre niteliği taşımaktadır. Ancak bu trafiğin kavramsal olarak temel bir konum taşıması, salgın sürecinin devamına etki edecek zihne esastan etki etmektedir.

Küresel eşitsizlik, küresel kapitalizm ve küresel insan trafiği: aşı pasaportunun bize imledikleri

7. Küreselleşmiş kapitalizmin durağansız yapısının pandemi ile sekteye uğraması, zaten başı popülist korumacılıkla belada olan küreselleşmeye dair ani sistemik ve ontolojik sorgulamaları beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin tersine dönüşü (deglobalization) dile getirilmeye başlanmış veya en azından küreselleşmenin kötü hasletlerine dair söylemler kendilerine politik düzlemde daha çok yer edinmeye başlamıştır. Bu bakımdan küresel kapitalizm için sekteye uğramak varlıksal bir tehdit içermektedir. Bu anlamda akışı bozan vaziyetin çözümlenmesi elzemdir. Aşı pasaportu ve benzeri uygulamalar bu noktada akışın tekrar eski debisine kavuşması için bir fırsat sunmaktadır. Küresel sistemin 2002-2004 arası gerçekleşen SARS-CoV salgını sonrası ülkeler arasında daha entegre bir bilgi akışına ve mücadele sistemine sahip bir salgınla mücadele düzenlemesine ihtiyaç olduğu düşüncesine binaen çıkardığı¹³ 2005 Milletlerarası Sağlık Düzenlemeleri, bu mücadeleden akışın en az hasarla çıkmasını sağlamak esası üzerine kurgulanmıştır. Bu esasa binaen de insanı küresel milletlerarası trafiğin sıradan bir parçası olarak tanımlamıştır. Zira küresel kapitalizmin öncelikler skalasında akış en değerli unsur olarak göze çarpmaktadır. Bu öncelikler örgüsü itibariyle de, akışı sürdürmeyi amaçlayan aşı pasaportu ve benzeri uygulamalar üzerinden ülkeler arasındaki geçişleri düzenlerken küresel ölçekteki aşı dağıtımındaki eşitsizliği göz ardı etmektedir. Aşının yoğun olarak kullanıldığı ülkelerin pratiklerine

¹² WHA 58.3 “Revision of the International Health Regulations” par. 6. Vurgu bana ait. < https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA58-REC1/english/A58_2005_REC1-en.pdf >

¹³ Mesela; 2003’teki Dünya Sağlık Meclisi kararı mevcut düzenlemelerin yetersizliğinden yakınmaktadır. Bkz. WHA56.28 “Revision of the International Health Regulations” 28.03.03. < https://apps.who.int/gb/archive/pdf_files/WHA56/ea56r28.pdf >

bakıldığında, aşı pasaportu ve benzeri uygulamaların ülkelerarası geçişte tedbir normu olarak PCR testi gibi mevcut kısıtlamaların önüne geçeceği görülmektedir. Bu değişim, aşının bulaş riskine dair olan etkisi veya AIDS gibi farklı hastalık gruplarındaki etkililiğine dair canlı tartışmalarla aynı zamanlı olarak gerçekleşmektedir.¹⁴ Yine de aşı pasaportu ve benzeri uygulamaların mevcut salgın SARS-CoV-2 için serolojik olarak tartışılır olması bir yana (bu tartışmaları sürekli gelişip büyüyen devasa tıbbi korona literatürüne bırakıyoruz),¹⁵ bu uygulamaların yaygınlaşıp rutinleşmesi eşitsizliğin pratik düzlemden norm düzeyine taşınması anlamına gelmektedir. Zira halihazırda düşüşü ivme kazanmış olsa da bu Batı, Wallerstein'in merkez-kenar ayrımındaki merkez statüsünü korumakta ve sınır geçişlerinde akış kenardan merkeze doğru olmaya devam etmektedir. Hala ekonomik göçte ibre Batı'yı göstermektedir. Bu anlamda Batı'daki sınırların geçişi için çizilen normatif düzen küresel bir mana ifade etmektedir. Bu anlamda kapitalist akışın bir döngü olduğunu akıldan çıkarmamak gerekmektedir.

8. Aşı dağıtımındaki eşitsizlikle beraber düşünüldüğünde aşı pasaportu ve benzeri uygulamalar pandeminin başından beri dile getirilen pandemi ile mücadelenin küresel dayanışma gerektirdiğine dair retoriğin altının boş olduğunu göstermektedir. Politik bir çekişmenin parçası haline gelen aşı siparişi süreçlerinin sonucu olarak dünya üzerinde aşılama oranları kayda değer farklılıklar arz etmektedir. Aşı ile ilgili patentten feragat ihtimalinin de Avrupa Birliği tarafından baltalanma çabalarıyla¹⁶ beraber düşünüldüğünde, bu farklılığın belirli bir dönem daha devam etmesi kuvvetle muhtemel görünmektedir. Avrupa Birliği gibi Batılı kuruluşların yerkürenin diğer bölgelerinde geliştirilen aşıları tanımakta gösterdiği isteksizlik de normlaşma sürecine giren bu aşı

¹⁴ Mesela yakın zamanda yapılan bir çalışmada, ART kontrolsüz AIDS'li bir hastanın BioNTech aşısından iki doz verilmesi akabinde hiçbir immün cevap oluşturmadığı tespit edilmiştir. Bkz. Emma Touizer, Aljawharah Alrubayyi, Chloe Rees-Spear, Natasha Fisher-Pearson, Sarah A Griffith, Luke Muir, Pierre Pellegrino, Laura Waters, Fiona Burns, Sabine Kinloch, Sarah Rowland-Jones, Ravindra K Gupta, Richard Gilson, Dimitra Peppas, Laura E McCoy, Failure to seroconvert after two doses of BNT162b2 SARS-CoV-2 vaccine in a patient with uncontrolled HIV, The Lancet HIV, 8. Cilt, Haziran 2021. < [https://www.thelancet.com/journals/lanhiv/article/PIIS2352-3018\(21\)00099-0/fulltext?rss=yes#articleInformation](https://www.thelancet.com/journals/lanhiv/article/PIIS2352-3018(21)00099-0/fulltext?rss=yes#articleInformation) >

¹⁵ Fardad Haghpanah, Gary Lin, Simon A. Levin, Eili Klein, Analysis of the potential impact of durability, timing, and transmission blocking of COVID-19 vaccine on morbidity and mortality, 25.04.21 < [https://www.thelancet.com/journals/eclinm/article/PIIS2589-5370\(21\)00143-7/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/eclinm/article/PIIS2589-5370(21)00143-7/fulltext) >

¹⁶ Resisting patent waiver, EU submits vaccine plan to WTO, Reuters, 04.06.2021, < >

pasaportu uygulamasının eşitsizliğe sunduğu katkıyı ileri bir boyuta taşımaktadır. Neoliberal zihin aşı milliyetçiliğini farklı bir boyuta taşıyarak alternatifini tanımaya kolaylıkla yanaşmamaktadır. Halihazırda, EMA Batı menşei olmayan hiçbir aşığı onaylamamıştır.¹⁷ Onayladığı aşılar Moderna, AstraZeneca, Johnson & Johnson ve Pfizer ile sınırlıdır. Dünyada aşılardan yüzde 40'ını teşkil eden¹⁸ Çin menşeli aşılardan onaylanmadığı görülmektedir. Onay alamayan aşılardan aşı pasaportu ve benzeri uygulamalarda kullanılması pek muhtemel görünmemektedir. Bu da küresel aşı dağıtımındaki eşitsizliği büyük ölçüde azaltan “alternatif” aşılardan etkililiğini azaltacak ve tepkisel bir küresel politik atmosfer oluşmasının önünü açacaktır. Netice itibarıyla; aşı tartışmalarının aşı milliyetçiliği ile bezenerek getirdiği bu eşitsizlik hali, aşı pasaportu gibi kendi merkezli uygulamalarla küresel ölçekte perçinlenecektir.

M. Beheşti Aydoğan

Doktora Adayı, Warwick Üniversitesi Hukuk Fakültesi

¹⁷ EMA, COVID-19 vaccines: authorised, < <https://www.ema.europa.eu/en/human-regulatory/overview/public-health-threats/coronavirus-disease-covid-19/treatments-vaccines/vaccines-covid-19/covid-19-vaccines-authorized#authorized-covid-19-vaccines-section> >

¹⁸ More Than 2.92 Billion Shots Given: Covid-19 Tracker, Bloomberg, 27.06.2021 < <https://www.bloomberg.com/graphics/covid-vaccine-tracker-global-distribution/> >